

PEDAGOGŲ PADĖJĖJAI IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOSE: KAUNO UGDYMO ĮSTAIGŲ VADOVŲ VERTINIMAS

Dr. Lina Majauskienė, Dr. Algimantas Bagdonas, Asta Jakimavičienė
Kauno kolegija

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.v1iVIII.288>

Anotacija

Pedagogų padėjėjų poreikis ugdymo įstaigose dėl įvairių priežasčių su metais tampa vis aktualesnis, daugelyje pasaulio šalių steigiami vis daugiau šių specialistų etatų. Pasitelkus mokslinės literatūros analizės metodą, straipsnyje išryškintos mokslinių tyrimų, susijusių su pedagogų padėjėjų darbu, tendencijos įvairiose šalyse, taip pat pristatomi 2022–2023 metais atliktos Kauno m. valstybinių ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovų apklausos rezultatai, atskleidžiantys ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjų poreikį ikimokyklinio ugdymo įstaigose, šiems specialistams reikalingus gebėjimus ir žinias, jų profesinės kvalifikacijos kėlimo ypatumus. Užsienio šalių ir Lietuvos tyrimuose išryškėjo šios pagrindinės tendencijos: pedagogo padėjėjo darbo su specialiujų poreikių turinčiais vaikais ypatumai; šio specialisto veiklos efektyvumo klausimai; kvalifikacijos lygio nustatymas ir jos kėlimo poreikis, akademinis rengimas; profesinių funkcijų ir vaidmenų nustatymas; pedagogo padėjėjo profesinė savijauta. Empirinis tyrimas atskleidė pedagogų padėjėjų poreikį per artimiausius penkerius metus ir esamą nepakankamą šių specialistų kiekį Kauno m. ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Pedagogų padėjėjai įstaigų vadovų nurodomi kaip labai reikalinga ugdymo personalo grandis įstaigos bendruomenėje, bet dažniausiai nėra įgiję pedagoginio išsilavinimo ir šiuo metu nestudijuojantys. Pedagogų padėjėjams labiausiai trūksta pedagogikos ir psichologijos, specialiosios pedagogikos ir specialiosios psichologijos žinių, gebėjimų būtinų sėkmingai komunikacijai, praktinės darbo su vaikais patirties. Respondentų pabrėžiamas šių darbuotojų kvalifikacijos kėlimo būtinumas. Įvairios profesinės žinios, net ir nesuteikiant kvalifikacinės kategorijos, įstaigų vadovų nuomone, yra labai pageidautinos. Studijų programa, rengianti pedagogo (ne tik darželyje, bet ir mokykloje) padėjėjus, kurie padėtų mokytojui ugdati vaikus, turinčius individualių ugdymo(si) poreikių, daugumos tyrimo dalyvių yra nurodoma kaip reikalinga.

Pagrindiniai žodžiai: pedagogų padėjėjai, ikimokyklinio ugdymo įstaiga, ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovai.

Įvadas

Temos aktualumas. Gilintis į pedagogų padėjėjų darbo ugdymo įstaigose patirtis ir problematiką skatina Lietuvos švietimo sistemos darbuotojų ir ugdytinių tėvų bendruomenėse netylančios diskusijos apie įtraukįjį ugdymą, kuris yra numatytas LR Švietimo įstatymo pataisomis (Lietuvos Respublikos įstatymo Nr. I-1489 5, 14, 21, 29, 30, 34 ir 36 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 45 straipsniu įstatymas, 2020) ir nuo 2023–2024 mokslo metų pradžios bendrojo ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose įgauna praktinio įgyvendinimo pagreitį, su tuo atsinešdamas daug probleminių klausimų, praktinių iššūkių, nerimo tėvų, mokytojų, švietimo pagalbos specialistų ir pačių ugdytinių bendruomenėse. Pokyčiai Lietuvos švietimo sistemoje, kai nuo 2023 metų numatyta kasmet jauninti vaikų amžių sudarant jiems galimybes dalyvauti instituciniame ikimokykliniame ugdyme (plg. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo Nr. I-1489 2, 7, 8, 24, 36, 47 ir 67 straipsnių pakeitimo įstatymas, 2020), taip įgyvendinant visuotinio ikimokyklinio ugdymo principą, pasak Bagdono, Jakimavičienės ir Majauskienės (2023), sudaro prielaidas kalbėti ne tik apie padidėsiantį ikimokyklinio amžiaus vaikų skaičių ugdymo įstaigose, bet taip pat išaugusį pačių įstaigų (tiksliau – vietų vaikų darželiuose ir kitose priešmokyklinių ugdymą vykdančiose ugdymo įstaigose), o kartu ir priešmokyklinio bei ikimokyklinio ugdymo mokytojų poreikį. Šie du švietimo politikos padiktuoti veiksniai – įtraukusis ugdymas ir visuotinis ugdymas sudaro prielaidas kelti klausimus: su kokiais praktiniais iššūkiiais susiduria ir ateityje susidurs ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogai? Koks turėtų būti jiems padedančių (asistuojančių) įstaigos komandos narių vaidmuo? Kokia šiuo metu ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbančių pedagogų padėjėjų situacija, kokie jiems keliami kvalifikaciniai reikalavimai ir lūkesčiai? Kokias funkcijas jie turėtų atlikti?

Dar 2004 m. Bartkienės, Zaborskio, Bliumbergienės publikuoto tyrimo rezultatai apie vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, integraciją Kauno miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigose atskleidė, kad dešimčiai auklėtojų tenka tik po vieną padėjėją, o daugiau nei pusėje iš tyrimo dalyvavusių 75 Kauno miesto darželių tuo metu nedirbo nei viena auklėtojos padėjėja. Autoriai rekomendavo didinti šių specialistų etatų skaičių, tačiau daug metų situacija nesikeitė, ir vėlesni tyrimai pedagogų padėjėjų tema, nors taip pat negausūs, koncentravosi ties mokyklose dirbančių

pedagogų padėjėjų veikla (plg. Vilkelienė, 2004, Abromaitienė, Kaušpėdienė, 2009, Ališauskas ir kt., 2008, Jokubaitienė, Ališauskas, 2019). Atliepdami į švietimo politikos prioritetus ir atsiradusį atitinkamos švietimo pagalbos specialistų kvalifikacijos poreikį, tiek Profesinio mokymo centrai, tiek privatūs kvalifikacinių kursų paslaugų teikėjai jau keletą metų siūlo modulines ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjo programas (4 lygis), nuo 2023 metų pradeda rengti Mokytojo padėjėjo (5 lygis) programas, tačiau Lietuvos ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbančių pedagogų padėjėjų ir mokytojų padėjėjų nerengia nei viena Lietuvos aukštoji mokykla. Ikimokyklinio ugdymo pedagogų padėjėjų veikla iki šiol praktiškai netyrinėta, aptinkami negausūs tyrimai tik mokyklos pedagogų padėjėjų tema yra parengti daugiausiai universitetų baigiamųjų kvalifikacinių darbų lygmenyje (pvz., Augustinavičienė, 2013, Pilvinienė, 2022).

Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedra, siekdama išsiaiškinti realią ikimokyklinio ugdymo pedagogų situaciją darbo rinkoje bei šiems specialistams ugdymo įstaigų vadovų keliamus lūkesčius, nuo 2006 metų periodiškai organizuoja Kauno miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovų apklausas. Atsižvelgiant į paskutinių kelerių metų įtraukiojo ugdymo ir kt. tendencijas švietimo sistemoje bei su tuo susijusius iššūkius ikimokyklinio ugdymo įstaigose, 2022 metais šis klausimynas buvo papildytas klausimų grupe apie ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjo vaidmenį, šių specialistų profesinį pasirengimą bei jų profesinės kvalifikacijos poreikį. Šiame straipsnyje pristatomi šios tyrimo dalies rezultatai.

Tyrimo problema. Koks yra ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjo profesinis pasirengimas, kokie darbdavių lūkesčiai ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjo kaip įstaigos darbuotojo kvalifikacijai ir koks šių specialistų poreikis ikimokyklinio ugdymo įstaigose?

Tyrimo objektas – ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovų vertinimas pedagogų padėjėjų poreikio bei jų kvalifikacijos klausimais.

Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovai vertina pedagogų padėjėjų poreikį bei jų kvalifikaciją.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti pagrindines su pedagogų padėjėjų darbu susijusias tyrimų tendencijas tarptautiniu lygmeniu.
2. Nustatyti pedagogų padėjėjų poreikį ir išsilavinimą Kauno m. ikimokyklinio ugdymo įstaigose.
3. Nustatyti ikimokyklinio ugdymo pedagogų padėjėjams trūkstamų žinių kategorijas ir kvalifikacijos kėlimo poreikį.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, apklausa raštu.

1. Pedagogų padėjėjai ugdymo įstaigose: tyrimų tendencijos

1.1. Pedagogų padėjėjai bendrojo ugdymo mokyklose

Kalbant apie pedagogų padėjėjus ugdymo įstaigose, visų pirma susiduriame su bendrojo lavinimo mokyklų kontekstu ir pagalba specialiųjų poreikių turinčiais vaikais šiose mokyklose. Tačiau vis dažniau įvairiose šalyse kalbama ir tyrinėjama pedagogų padėjėjų darbas ir ikimokyklinio ugdymo srityje. Carter, Stephenson, Webster (2019), atlikę ne vienos užsienio šalies patirties analizę, pastebi, kad pedagogų padėjėjų etatų daugėja visose šalyse, o kai kurios šalys netgi turi gan galias šių ugdymo pagalbos specialistų darbo mokyklose tradicijas, kaip pavyzdžiui Suomija, kurioje tik trys procentai visų mokyklų neturi įdarbinusios mokytojų padėjėjų (Rämä, Kontu, Pirttimaa, 2020). Visgi, autoriai pastebi, kad nėra atlikta labai daug studijų ir tyrimų, kuriuose būtų išsamiai gilinamasi į šio specialisto darbo problematiką, jo veiklos efektyvumą vaikų (taip pat ir turinčių specialiųjų poreikių) ugdymo procese, kvalifikacijos kėlimo poreikį (Carter, Stephenson, Webster, 2019).

Nors Lietuvoje vartojama sąlyginai nedaug pavadinimų šiems pagalbos specialistams ugdymo įstaigoje nusakyti (plg. mokytojo padėjėjas, pedagogo padėjėjas, pedagogo asistentas, švietimo pagalbos specialistas), anglų kalba skelbiamose publikacijose jų sutinkama gerokai daugiau (Rämä, Kontu, Pirttimaa, 2020, Carter, Stephenson, Webster, 2019, Weisenfeld, Hodges, Petig, 2022). Visi jie savyje atspindi (1 pav.) šio specialisto „pagalbos teikimo“ – mokytojui, pedagogui, mokiniui, mokyklai,

„tarpininkavimo“ tarp pedagogų, bendraklasių, kitų pagalbos specialistų ugdymo įstaigos ir pagalbos reikalingo vaiko, ar „instruktavimo“ funkcijas.

school assistant ☐ school helper ☐ interpreter ☐ students's personal assistant
☐ teachers' assistant ☐ teacher instructor ☐ teacher / education aide ☐ school
instructor ☐ personal helper / assistant ☐ paraprofessional ☐ paraeducator ☐
learning support assistant / officer ☐ aide ☐ associate teacher ☐ auxiliary
teacher ☐ educational aide ☐ instructional aide ☐ educational assistant ☐
teacher associate ☐ staff aide ☐ teacher aide

**PAGALBA
TARPININKAVIMAS
INSTRUKTAVIMAS**

1 pav. Pedagogui (ugdymo procese) padedančiojo asmens profesinių pavadinimų įvairovė anglų kalba
Šaltinis: sudaryta autorių remiantis Rämä, Kontu, Pirttimaa, Special Education without Teaching Assistants, 2020, p. 167;
Carter, Stephenson, Webster, A survey of professional tasks and training needs of teaching assistants in New South Wales
mainstream public schools, 2019, p. 450; Weisenfeld, Hodges, Petig, Assistant Teachers in State-Funded Preschool
Programs, 2022; p. 87)

Šiame straipsnyje bus vartojamas pedagogo padėjėjo terminas kaip labiausiai atitinkantis straipsnio idėją, kai pedagogu laikomas tiek ikimokyklinio ugdymo mokytojas, tiek specialusis pedagogas, o jam talkinantis darbe su vaikais asmuo – padėjėjas, savyje integruojantis „pagalbos ugdymo procese“ funkciją.

Analizuojant įvairias publikacijas buvo pastebėti tam tikri bendrumai tarp pedagogų padėjėjų, dirbančių bendrojo lavinimo mokyklose, ir pedagogų padėjėjų, dirbančių ikimokyklinio ugdymo įstaigose (panašios jų profesinės funkcijos, profesinės kvalifikacijos trūkumas, specialiosios ugdymo pagalbos transformacija į elementarią pagalbą arba tiesiog pagalbos ugdymo procese redukcija iki konkrečios rūpybos ugdytiniu). Taigi, galima daryti prielaidą, kad pedagogų padėjėjų veikla mokyklose turi daug sąlyčio taškų su pedagogų padėjėjų veikla ikimokyklinio ugdymo įstaigose, todėl yra tikslinga taip pat apžvelgti tyrimų apie mokyklose dirbančių pedagogų padėjėjų patirtį tematiką.

Yra daug vaikų, kuriems norint lankyti mokyklą ar ikimokyklinio ugdymo įstaigą, būtina kito žmogaus pagalba. Vyrauja nuomonė, kad yra įprasta sulaukti pagalbos iš mokytojo padėjėjo, kai dirbama su specialiųjų poreikių turinčiais vaikais (Rämä, Kontu, Pirttimaa, 2020, Carter, Stephenson, Webster, 2018). Šią dažniausiai teisės aktuose numatytą teisę į pagalbą daugelyje šalių ir užtikrina padėjėjai, kurių darbas daugeliu atvejų finansuojamas iš viešųjų lėšų (Lietuvoje taip pat). Lietuvoje vaikų, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymo principai teisiniuose švietimo dokumentuose buvo numatyti dar praėjusio šimtmečio paskutiniame dešimtmetyje. Idėja, kad kartu su mokytojais turėtų dirbti ir mokytojų padėjėjai, pradėta įgyvendinti 2002 m., pirmieji mokytojo padėjėjų etatai atsirado dar 2004–2005 metais (Abromaitienė, Kaušpėdienė, 2009).

Su šiuo reiškiniu pasirodė ir pirmieji Lietuvos mokslininkų tyrimai bei publikacijos, skirtos šio ugdymo įstaigos darbuotojo funkcijoms atskleisti (plg. Vilkelienė, 2004, Merfeldaitė, 2007, Abromaitienė, Kaušpėdienė, 2009, Ambrukaitis, 2003). Kalbant apie pedagogo padėjėjo funkcijas, akcentuojamas jo vaidmuo padedant specialiųjų poreikių turintiems vaikams. Jokubaitienė, Ališauskas (2019), tyrinėję vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, ugdymo sėkmę lemiančius veiksnius, tarp svarbiausių tokių vaikų sėkmingą ugdymo procesą užtikrinančių ugdymo proceso dalyvių – mokytojų, tėvų, bendraklasių priskiria ir asistentus.

Tačiau jau po kelerių metų nuo pirmųjų pedagogų padėjėjų etatų įsteigimo Lietuvoje, paaiškėjo, kad vis tik daugelis bendrojo ugdymo mokyklų neturi viso spektro švietimo pagalbos specialistų (Ališauskas ir kt., 2008). Ališausko (2008) su bendraautoriais atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad mokyklų vadovai linkę specialiąją pedagoginę pagalbą iškeisti į specialiąją pagalbą, kurios teikėjai yra mokytojų padėjėjai. Tokios alternatyvos pasirinkimas galėjo būti nulemtas specialiųjų pedagogų

trūkumo arba todėl, kad mokytojo padėjėjui nėra keliamas reikalavimas turėti pedagoginį išsilavinimą, o tai reiškia mažesnes išlaidas mokyklai, tačiau tai neužtikrina kokybiško ugdymo visiems mokiniams. Pasak autorių, mokytojų padėjėjų pasirengimas leidžia jiems tik teikti paramą mokiniams, bet ne juos mokyti (Ališauskas ir kt., 2008). Liukinevičienė, Paulauskienė (2019), besiremdamos Martišauskienės ir Trakšelio 2017 metais atliktu tyrimu apie Švietimo paslaugų kokybės valdymo vertinimą, pateikia Lietuvos ikimokyklinėse įstaigose teikiamų viešųjų švietimo paslaugų klasifikaciją, pagal kurią mokytojo padėjėjo darbas priskiriamas prie švietimo „psichologinės, specialiosios pedagoginės, specialiosios“ pagalbos kategorijos.

Įvairiose užsienio šalyse parengta nemažai publikacijų apie pedagogų padėjėjus būtent mokyklose. Be tradicinių tyrimų objektų šia tematika, tokių, kaip specialisto darbo funkcijos, išsilavinimas, kvalifikacijos kėlimas, pagalbos mokiniui ir mokytojui būdai ir formos, moksliniuose tyrimuose galima sutikti ir diskusinių klausimų. Pvz., Rāmā, Kontu, Pirttimaa (2020), gilinęsi į pedagogų padėjėjų darbą bendrojo lavinimo mokyklose, kelia klausimą: ar įmanomas specialusis ugdymas be pedagogų padėjėjų? Minėti autoriai, tyrinėję mokinių su autizmo spektro sutrikimais ugdymo procesą, siekė patyrinti ir dokumentuoti ugdymo procesą, kuriam vadovauja mokytojas, kad galimai atskleistų, kaip gali vystytis labiau dinamiška interakcija klasėje. Mokytojo idėja buvo sumažinti kontaktų tarp mokinių ir padėjėjų, kad būtų galima padidinti pačių mokinių galimybes optimizuoti interakcijos ir mokymosi procesus. T. y. stiprinti pačių moksleivių su negalia įnašą į veiklas ir jų pačių atsakomybę. Pasak australų tyrėjų Carter, Stephenson, Webster (2019), tai prieštarauja įsivyravusiai nuomonei, kad mokytojo darbas klasėje drauge su padėjėju yra efektyvus ir finansiškai palankus būdas padėti individualių poreikių turintiems mokiniams.

JAV ir D. Britanijoje yra atlikti keletas tyrimų, siekiant išsiaiškinti padedančiojo personalo vaidmenis ir atsakomybes mokyklos aplinkoje bei lūkesčius, keliamus šiems specialistams (Giangreco, Suter, Doyle, 2010; Giangreco, Doyle, & Suter, 2012; Sharma & Salend, 2016; Sharples, Webster, Blatchford, 2018). Kai kurie tyrėjai taip pat pastebi, kad pasikliauti pedagogo padėjėjo pagalba dažnai yra ydingas požiūris, tai užkerta kelią sisteminiams pokyčiams, kurie efektyviau atlieptų dviejų šalių – tiek mokinio su specialiaisiais poreikiais, tiek kitų moksleivių poreikius. Galima rasti teiginių, kad pedagogų padėjėjai netgi trukdo mokytojo darbui su mokiniais. Tai gali privesti prie neigiamų pasekmių šių mokinių ugdyme ir mokymesi, ypač, jei padėjėjai nėra parengti darbui ir yra palikti vieni. Jackson ir kt. (2021), atlikę išsamią daugelio studijų analizę taip pat pastebi, kad tyrimų rezultatai nerodo, jog pedagogo padėjėjo pagalba individualių poreikių turintiems vaikams vestų prie geresnių šių mokinių pasiekimų. Pasak Jackson ir kt. (2021), mokytojai pastebi, kad jų darbas drauge su padėjėjais yra efektyvesnis ir veda prie geresnių rezultatų, kai yra aiškiai nustatyti pedagogo padėjėjo vaidmenys ir atsakomybės.

Nemažai autorių priėjo prie išvados, kad pedagogo padėjėjo vaidmenys, teikiant pagalbą specialiųjų poreikių turintiems mokiniams, labai dažnai lieka neapibrėžti – tiek pradinėje mokykloje, tiek aukštesnėse mokyklos pakopose (Bourke, 2009, Gibson, Paatsch, Toe, 2016), ir gali visiškai nesutapti su oficialiai įvardijamomis funkcijomis. Carter, Stephenson, Webster (2019), išanalizavę nemažai kitų autorių tyrimų, teigia, kad parama gali būti neefektyvi, vesti prie mokinių stigmatizavimo, gali būti teigiama minimaliai ar visiškai neįsitraukiant mokytojui.

1.2. Pedagogų padėjėjai ikimokyklinio ugdymo įstaigose

Kalbant apie pedagogų padėjėjus ikimokyklinio ugdymo įstaigose, verta paminėti JAV vykdomą valstybinių ikimokyklinių įstaigų plėtros politiką, kuri liudija apie ankstyvojo ugdymo svarbą ir siekį užtikrinti ikimokyklinio amžiaus vaikų gerovę. Šiems tikslams įgyvendinti ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir programose reikalingi darbuotojai, atsakingi už „prasmingus ryšius su vaikais jų priežiūros, bendravimo, elgesio ir mokymo praktikose, darančiose įtaką jų raidai, o taip pat jų būsimam pasirengimui mokyklai“ (cit. Weisenfeld, Hodges, Petig, 2022, 1 psl.). Pagal daugumos valstybės finansuojamų ikimokyklinio ugdymo programų reikalavimus, grupėje su vaikais turi dirbti du pedagogai, dažniausiai tai yra vadovaujantis mokytojas ir asistuojantis mokytojas. Asistuojantys mokytojai yra ikimokyklinės grupės nariai, planuojantys bei įgyvendinantys ugdomąsias veiklas ir padedantys atskiriems vaikams bei mažoms grupėms. Pasak cituotų autorių, šie ugdymo specialistai yra

labai svarbi JAV ikimokyklinio ugdymo sistemos dalis, labai dažnai įnešantys į ugdymo procesą lingvistinės, kultūrinės, rasinės ar etninės įvairovės.

Nors JAV yra atlikta nemažai tyrimų mokyklos pedagogo padėjėjo veiklos srityje, tačiau labai nedaug – ikimokyklinio ugdymo lygmenyje (Clotfelter, Hemelt, Ladd, 2016). Pažvelgę į kvalifikacinius reikalavimus autoriai pastebi, kad dauguma JAV valstybinių ikimokyklinio ugdymo programų reikalauja iš pedagogų padėjėjų tik vidurinės mokyklos baigimo ar lygiaverčio diplomo, tik nedidelė dalis valstybės finansuojamų ikimokyklinio ugdymo programų, 2020–2021 metų duomenimis, iš mokytojo padėjėjo reikalavo turėti atitinkamą kvalifikacinių kursų baigimo pažymėjimą. Kai kurios JAV valstijos yra adaptavusios ar patobulinusios švietimo darbuotojų politiką ir siekdamos įtraukti pedagogų asistentus į ugdymo įstaigas yra numačiusios stipendijas, darbo užmokesčio didinimo galimybes ir būsimą kvalifikacijos kėlimą (Weisenfeld, Hodges, Petig, 2022).

Cramer, Cappella (2019), atlikę išsamų tyrimą viename Niujorko didelių rajonų, teigia, kad, nežiūrint vis didesnio finansavimo ir politinio dėmesio ikimokyklinio ugdymo specialistams, didelė šios profesinės grupės dalis – būtent pedagogų padėjėjai vis tik yra ignoruojama. Minėti mokslininkai pastebi, kad trūksta demografinių duomenų, žinių apie pedagogų padėjėjų kvalifikaciją, profesinę paramą šiems darbuotojams, taip pat, informacijos apie jų veiklos praktiką. Be to, kad buvo analizuojamos padėjėjų nuomonės apie profesinės kvalifikacijos mokymus ir konsultuojamąjį ugdymą, autoriai taip pat gilinasi į pedagogų padėjėjų teikiamą ir iš profesinio tinklo gaunamą (pasak autorių kolegialią – angl. „collegial supports“) pagalbą, jų patiriamą stresą ir pasitenkinimą darbu. Paaikškėjo, kad konsultuojamasis ugdymas stipriai prisideda prie pedagogų padėjėjų pasitenkinimo darbu, profesiniai patarimai kolegų tinkle yra prasmingi, tačiau nepakankamai tyrinėtas streso mažinimo ir pasitenkinimo darbu veiksnys. Stresas ir pasitenkinimas darbu yra du pagrindiniai ankstyvajame ugdyme dirbančių padėjėjų profesinio nuovargio veiksniai. Svarbu suprasti, kaip gerinti pedagogų padėjėjų kvalifikaciją ir kaip išlaikyti juos ikimokyklinio ugdymo įstaigose? Juk jie yra svarbus pagrindinio pedagogo darbo tęsinys. Cramer, Cappella (2019) teigia, kad nėra nei vienos studijos, tyrinėjantios pedagogų padėjėjų darbe patiriamą stresą ir profesinį pasitenkinimą.

Mowrey, Farran (2022), tyrinėję pedagogo ir pedagogo padėjėjo vaidmenis ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėse bei jų komandinį darbą priėjo išvados, kad, rengiant ikimokyklinio ugdymo specialistus, svarbu suteikti žinių, kaip taikyti komandinį darbą, nes, pasak autorių, tikėtina, kad pedagogo ir pedagogo padėjėjo bendradarbiavimas turi įtakos ir ugdymo (si) kokybei.

1.3. Pedagogų padėjėjų profesinės veiklos tyrimų apibendrinimas

Apibendrinant galima teigti, kad išanalizavus Lietuvos ir užsienio šalių autorių publikacijas šio straipsnio tematika, galima išskirti dvi pagrindines institucinio ugdymo sritis, kuriose su metais, dėl įvairių švietimo politikos veiksnių, daugėja pedagogų padėjėjų etatų:

1. Pedagogų padėjėjai bendrojo lavinimo mokyklose darbu su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių.

2. Pedagogų padėjėjai ikimokyklinio ugdymo įstaigose (tarp kitų funkcijų – darbu su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių).

Lietuvos švietimo kontekste, pagalbos vaikui specialistai dažniausiai sutinkami sprendžiant ugdymo procese kylančias problemas dirbant su specialiųjų poreikių turinčiais mokiniais bendrojo lavinimo mokyklose, o užsienio šalyse – tiek mokyklose, tiek ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Pedagogo padėjėjo profesinis fenomenas ikimokyklinio ugdymo įstaigose Lietuvoje taikomųjų tyrimų aspektu beveik nenagrinėtas, daugelyje užsienio šalių yra atlikta tyrimų ir parengta studijų, tačiau jų rezultatai dažniausiai yra apriboti lokaliai ir nedidelių imčių.

Pagrindiniai tyrimuose nagrinėjami aspektai, susiję su pedagogo padėjėjo profesine veikla, yra šie:

- dominuojanti pedagogo padėjėjo darbo tikslinė grupė – vaikai, turintys specialiųjų ar individualiųjų ugdymo(si) poreikių;
- pagalbos specialisto veiklos efektyvumas, dirbant su vaikais, turinčiais specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymo procese bendrosiose vaikų grupėse;
- kvalifikacijos lygis ir jos kėlimo poreikis;

- profesinių funkcijų, vaidmenų ir atsakomybių tarp pagrindinio pedagogo ir pedagogo padėjėjo neapibrėžtumas, komandinio pedagogo ir jo padėjėjo darbo efektyvumo gerinimas;
- per maži kvalifikaciniai reikalavimai įdarbinant specialistą;
- lūkesčiai, keliami pedagogo padėjėjams instituciniu, tarpasmeniniu, politiniu lygmenimis;
- ugdymo procesą papildančios pedagogo padėjėjo veiklos funkcijos (ne vien darbas su specialiųjų poreikių turinčiais vaikais);
- nepakankamas dėmesys pedagogo padėjėjo emocinei būsenai ir pasitenkinimui darbu, streso mažinimo ir pasitenkinimo darbu didinimo būdai ir priemonės;
- profesinis pagalbos specialistų nuovargis;
- strategijų ir priemonių trūkumas, kaip gerinti pedagogų padėjėjų kvalifikaciją ir kaip išlaikyti juos ikimokyklinio ugdymo įstaigose;
- neišplėtotas pedagogų padėjėjų profesinis rengimas.

Daugumos autorių nuomone, pedagogų padėjėjų profesinis rengimas padėtų pagerinti jų profesinius gebėjimus ir žinias, ypač, jei jie atliepia pačių pedagogų padėjėjų įvardintus poreikius (Walker, Smith, 2015). Vis tik yra nemažai šalių (tarp jų Lietuva), kuriose įdarbinant pedagogų padėjėjus, jiems nėra keliami specialūs kvalifikaciniai reikalavimai. Tačiau dirbantys pedagogų padėjėjai dažniausiai nurodo profesinių žinių trūkumą, ir labiausiai reikalingomis įvardijamos: žinios apie specialiuosius poreikius, elgesio valdymo būdus, bei jų pačių teises ir pareigas (plg. Carter, Stephenson, Webster (2019) atliktą tyrimą apžvalgą).

2. Empirinio tyrimo metodika ir organizavimas

Šiame straipsnyje pateikiama dalis kompleksinio tyrimo „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo specialistų poreikis darbo rinkoje“, kurį atliko Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedra (Bagdonas, Jakimavičienė, Majauskienė, 2022). Siekiant atskleisti Kauno miesto ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo specialistų poreikį, jų paieškos ypatumus, įsidarbinimo tendencijas, specialistų rengimo kokybę Kauno kolegijoje, 2022 metų pabaigoje atlikta Kauno valstybinių ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovų apklausa. Tyrimo klausimynai išsiųsti į 76 Kauno ikimokyklinio ugdymo įstaigas, iš kurių sugrįžo 64. Tai sudaro 85 procentų grįžtamumą, tad tyrimo duomenys laikytini reprezentatyviais Kauno miesto mastu ir atstovauja Kauno miesto ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovų požiūrį. Ugdymo įstaigų vadovams skirtame klausimyne buvo pateikti 24 įvairaus tipo klausimai, 10 iš jų – išskirtinai apie pedagogų padėjėjus.

Atliekant tyrimą laikytasi tyrimo etikos, dalyvavimo tyrime savanoriškumo principų, tyrimo dalyviams užtikrintas asmens anonimiškumas bei konfidencialumas, gauti duomenys naudoti apibendrinti moksliniais tikslais.

3. Tyrimo rezultatų analizė

Apibendrinant tyrimo rezultatus ikimokyklinio ugdymo pedagogų padėjėjų reikalingumo, išsilavinimo, žinių bei kvalifikacijos kėlimo aspektu, galima teigti, kad pedagogų padėjėjų poreikis dėl įvairių anksčiau straipsnyje minėtų priežasčių su metais tampa vis aktualesnis, o ikimokyklinio ugdymo pedagogų padėjėjams keliami vis didesni reikalavimai, nes šie darbuotojai tiesiogiai dalyvauja vaikų ugdymo(si) procese.

Tyrimo duomenys rodo (1 lentelė), kad per artimiausius penkerius metus apie trečdalis Kauno ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovų planuoja įdarbinti nuo vieno iki trijų pedagogų padėjėjų. Daugiau nei pusėje ikimokyklinio ugdymo įstaigų šiuo metu taip pat dirba tik nuo vieno iki trijų pedagogų padėjėjų (2 lentelė). Vos keletas respondentų vadovaujamų įstaigų turi ženklų skaičių šių pagalbininkų, t. y., nuo dešimt iki keturiolikos darbuotojų.

1 lentelė. Planuojamų įdarbinti pedagogų padėjėjų skaičius per artimiausius penkerius metus

Atsakymo variantai	Kiekis	Santykis
ikimokyklinio ugdymo pedagogų 1-3	18	29,5 proc.
ikimokyklinio ugdymo pedagogų 3-5	13	21,3 proc.
ikimokyklinio ugdymo pedagogų 5 ir daugiau	8	13,1 proc.
pedagogo padėjėjų 1-3	16	26,2 proc.
pedagogo padėjėjų 3-5	5	8,2 proc.
pedagogo padėjėjų 5 ir daugiau	1	1,6 proc.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2022

Palyginus 1 ir 2 lentelėje pateikiamus duomenis apie šiuo metu respondentų vadovaujamosiose įstaigose dirbančius ir planuojamus įdarbinti pedagogų padėjėjus, galima daryti prielaidą, kad vykdant įtraukiojo ugdymo direktyvas, nei esamas, nei planuojamas (greičiausiai, atsižvelgiant į įstaigos personalo etatų finansavimo situaciją) pedagogų padėjėjų skaičius nėra pakankamas, nors poreikis – akivaizdus. Pasiteiravus respondentų, kiek pedagogų padėjėjų reikėtų jų vadovaujamai įstaigai, jei to neribotų apibrėžtas skirtų etatų skaičius, beveik visi įstaigų vadovai pasirinktų du kartus daugiau padėjėjų nei turima iki šiol.

2 lentelė. Pedagogų padėjėjų skaičius Kauno m. ikimokyklinio ugdymo įstaigose

Padėjėjų sk.	0	1	2	3	5	6	7	10	11	12	13	14
Įstaigų sk.	4	9	10	6	1	2	1	1	2	1	1	2

Šaltinis: sudaryta autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2022

Tarp atsakymų į klausimą (3 lentelė), kaip respondentai vertina ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjo darbą grupėse jų vadovaujamoje įstaigoje pagal 10 balų sistemą (kai 1 – labai blogai, 10 – puikiai), dominuoja variantai „gerai“ (8 iš 10 balų įvertinimas), labai gerai ir puikiai šių darbuotojų darbą vertina maždaug ketvirtadalis respondentų.

3 lentelė. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovų požiūris į pedagogo padėjėjo darbą

10 balų sistema (1 – labai blogai, 10 – puikiai)	Įstaigų skaičius
10	9
9	7
8	20
7	7
6	7
5	4

Šaltinis: sudaryta autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2022

Galima daryti prielaidą, kad šie pedagogų pagalbininkai vis tik stokoja tam tikrų darbui su vaikais reikalingų gebėjimų ir kompetencijų.

Respondentų buvo paprašyta nurodyti jų vadovaujamos įstaigos ikimokyklinio ugdymo pedagogų padėjėjų išsilavinimą.

4 lentelė. Ikimokyklinio ugdymo pedagogų padėjėjų išsilavinimas

Baigę pedagogines studijas kolegijoje	5,5 proc.
Baigę pedagogines studijas universitete	3,6 proc.
Baigę pedagogines studijas profesinio rengimo centre	10,9 proc.
Šiuo metu studijuoja pedagoginėse studijose (kolegijoje, universitete) ir siekia įgyti pedagogo kvalifikaciją	10,9 proc.
Neturi pedagoginio išsilavinimo ir šiuo metu nestudijuoja, bet norėtų dalyvauti pedagogų kvalifikacijos kėlimo kursuose	69,1 proc.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2022

Iš atsakymų (4 lentelė) galima pastebėti, kad didelė dalis ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjo funkcijas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje atliekančių darbuotojų neturi pedagoginio išsilavinimo ir šiuo metu nestudijuoja, tačiau norėtų dalyvauti pedagogų kvalifikacijos kursuose.

Maždaug penktadalis šių darbuotojų yra baigę pedagogines studijas aukštojoje mokykloje ar profesinio rengimo centre ir tik vos 10 proc. šiuo metu studijuoja bei siekia įgyti pedagogo kvalifikaciją. Apklaustos rezultatai patvirtina užsienio šalių tyrimų rezultatus, kad pedagogų padėjėjų kvalifikacijos klausimas tiek jų įdarbinimo momentu, tiek jau dirbant nėra tinkamai išspręstas, kelia daug diskusijų, nors kvalifikacijos kėlimo ar atitinkamo pedagoginio išsilavinimo poreikis yra išsakomas tiek pačių ikimokyklinio ugdymo pedagogų padėjėjų, tiek su jais dirbančių pedagogų, tiek ugdymo įstaigų veiklos administratorių.

Į klausimą, ar ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjas, kasdien dirbantis grupėje, turėtų įgyti pedagogikos, psichologijos, ikimokyklinio ugdymo metodikos žinių, visi įstaigų vadovai beveik vienbalsiai (90 proc.) tvirtino, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjas, kasdien dirbantis grupėje, turėtų įgyti pedagogikos, psichologijos, ikimokyklinio ugdymo metodikos žinių. Likusieji 10 proc. respondentų laikėsi nuomonės, kad tokios žinios nebūtinai reikalingos.

Apklaustų vadovų atsakymų variantai (5 lentelė) į klausimą apie ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjams labiausiai trūkstamas žinias leido išskirti tokias trūkstamų žinių grupes:

- pedagoginės ir psichologinės žinios,
- specialiosios pedagogikos ir specialiosios psichologijos žinios,
- žinios, būtinos sėkmingai komunikacijai,
- kitos – su darbo organizavimu susijusios žinios.

5 lentelė. Ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjams trūkstamos žinios – iliustruojantys teiginiai

Pedagogika ir psichologija	Specialioji pedagogika Specialioji psichologija	Komunikacija	Praktinė patirtis	Kita
<p>„vaikų psichologija“</p> <p>„teorinių pedagogikos, psichologijos žinių“</p> <p>„vaikų raidos ypatumai“ „ugdymo technologijos“</p> <p>„pedagoginių žinių ir patirties“</p> <p>„vaiko raidos ypatumai“</p> <p>„gebėti atpažinti bendruosius ir individualiuosius vaiko raidos ypatumus“</p> <p>„Vaiko poreikių atpažinimo ir pagalbos vaikui teikimo“</p> <p>„Teorinių pedagogikos, psichologijos“</p> <p>„Pedagoginių, psichologinių“</p> <p>„gebėjimų atpažinti bendruosius ir individualiuosius vaiko raidos ypatumus. Suvokti šių dienų ugdymo tendencijas ir kt.“</p> <p>„Teorinių pedagogikos ir psichologijos žinių“</p> <p>„psichologijos, ikimokyklinio ugdymo“</p> <p>„Vaiko individualios raidos, empatiško bendravimo“</p> <p>„Vaiko raidos, psichologijos ir pedagogikos pradmenų“.</p> <p>„Psichologijos, nesmurtinės komunikacijos“</p> <p>„Vaiko raidos ypatumai, psichologinės žinios“</p> <p>„psichologinių“</p> <p>„Nesupranta individualių vaiko poreikių“</p> <p>„Kadangi šios pareigybės lygis C, tai pedagogo padėjėjams trūksta bendrosios pedagogikos žinių, vaikų raidos pažinimo žinių“</p> <p>„Psichologinių ir apie vaiko raidą žinių“</p>	<p>„specialiųjų poreikių vaikų ugdymas“</p> <p>„Specialiųjų poreikių vaikų grupės“</p> <p>„Kaip dirbti su didelių specialiųjų poreikių vaikais“</p> <p>„spec. poreikių vaikų psichologijos“</p> <p>„Kaip dirbti su spec. poreikių vaikais“</p> <p>„Specialiosios pedagogikos ir psichologijos žinių“</p> <p>„Specialiųjų žinių apie vaiko raidą ir specialiuosius ugdymo poreikius, kadangi vis daugiau priimame vaikučių su įvairiais sutrikimais. Svarbu, kad bent minimaliai žinotų ir gebėtų padėti mokytojoms“</p> <p>„Gebėjimo ir žinių dirbti su specialiųjų poreikių vaikais, dažniau pastebimas noras dominuoti, kaip patarėjas tėvams nei pagalbininkas mokiniui. Atsakingumo, ir</p>	<p>„komandinio darbo“</p> <p>„Komandinio darbo gebėjimų, kultūrinės kompetencijos“</p> <p>„Bendravimo ir bendradarbiavimo kultūros“</p> <p>„bendravimo su vaikais ir tėvais“</p> <p>„Kai kurioms komunikavimo su kolegomis grupėje, bendradarbiavimo“</p>	<p>„Pedagoginių žinių ir patirties“</p> <p>„Patirties dirbant su vaikais“</p> <p>„praktinės patirties“</p>	<p>„individualios pagalbos organizavimas, atsižvelgiant į vaiko poreikius“</p> <p>„Mūsų padėjėjos yra apmokytos, bet nuolat vykdomose situacijų ir elgesio modeliavimo mokymus, bei vykdomose pasikalbėjimus vaikų raidos ypatumų klausimais“,</p> <p>„IT“</p>

„Bendrųjų vaiko psichologijos ir pedagogikos žinių ir įgūdžių“	kitokio požiūrio į darbą“			
„Visų aukščiau išvardintų (pedagogikos, psichologijos, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo metodikų žinių)	„Apie pagalbą specialiųjų poreikių vaikams“			

Šaltinis: sudaryta autorių pagal atlikto tyrimo duomenis, 2022

Atsakydami į atvirą klausimą (5 lentelė) apie pagrindines žinias, kurių trūksta ikimokyklinio ugdymo pedagogų padėjėjams, vadovai išskyrė trūkstamų žinių svarbą – nuo bendrųjų su vaikų ugdymu susijusių psichologinių ir pedagoginių žinių, žinių, kaip dirbti su specialiųjų poreikių turinčiais vaikais, komunikavimą, bendravimą ir darbą komandoje gerinančių žinių iki informacinių technologijų išmanymo. 2/3 respondentų (65 proc.) nurodė, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjui pakaktų tik išklausti pagrindinių pedagogikos, psichologijos, metodikų dalykų kursą, nesuteikiant kvalifikacinės kategorijos. Pasiteiravus, kas turėtų apmokėti ikimokyklinio ugdymo pedagogo padėjėjo kvalifikacijos tobulinimo studijas (kursus), kiek daugiau nei pusė respondentų (57,5 proc.) laikėsi nuomonės, kad tai yra valstybės pareiga, nors yra vadovų, manančių, kad tiek darbovietė (17,5 proc.), tiek pats darbuotojas (25 proc.) turėtų skirti lėšų kvalifikacijos tobulinimo studijoms. Galima daryti prielaidą, kad kvalifikacijos tobulinimas, finansuojamas valstybės, yra suprantamas kaip pedagogų padėjėjų etatų steigimo ir finansavimo viešosiomis lėšomis politikos tęstinumas. Pageidautina, kad valstybė, steigdama ikimokyklinio pedagogų padėjėjų ir pedagogų padėjėjų (asistentų) etatus, numatytų ir galimybes tolimesniam jų profesiniam tobulėjimui.

Net 82,5 proc. apklausoje dalyvavusių ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovų yra įsitikinę, kad studijų programa, rengianti pedagogo (ne tik darželyje, bet ir mokykloje) padėjėjus (asistentus), kurie padėtų mokytojui ugdant vaikus, turinčius individualiųjų ugdymo(si) poreikių, būtų paklausia. Tai tik dar kartą patvirtina jau ankstesniame klausime išsakytus teiginius, kad pedagogų padėjėjams trūksta žinių, kaip dirbti su specialiųjų (individualiųjų) poreikių turinčiais vaikais, kurie jau nuo 2024 metų privalės būti integruojami į bendrąsias ugdymo grupes.

Apibendrinant empirinio tyrimo rezultatus, galima teigti, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogų padėjėjų poreikis Kauno mieste, tikėtina – ir kituose miestuose, yra aktualus. Respondentų įvardijamas šių pagalbos darbuotojų pedagoginio išsilavinimo trūkumas, nurodant bendrosios pedagogikos ir psichologijos, taip pat specialiosios pedagogikos ir psichologijos nepakankamas žinias atliepia įtraukiojo ugdymo politikos keliamus iššūkius praktiniame lygmenyje. Tai reiškia, kad specialistų poreikis šiuo metu yra ir augs ateityje, o jų parengimo, kvalifikacijos kėlimo perspektyvos valstybės lėšomis vis dar yra neapibrėžtos.

Diskusija dėl pedagogo padėjėjo (asistento) rengimo ir kvalifikacijos kėlimo perspektyvos

Atlikta mokslinės literatūros analizė ir empirinio tyrimo rezultatai leidžia kelti įvairius diskusinius klausimus. Vis dar negausūs tyrimai (mažos, teritoriškai susiaurintos imtys) tiek Lietuvoje, tiek užsienio šalyse ir realią situaciją pedagogų padėjėjų veiklos srityje atspindinčių rezultatų nebuvimas kelia ir kels iššūkius valdininkams, politikams ir sprendimų priėmėjams, norintiems geriau suvokti šių vis dažniau įdarbinamų specialistų veiklos vystymo(si) perspektyvas, suplanuotų etatų steigimo galimybes, pedagogo padėjėjo (asistento) kaip atskiros profesinės grupės identiteto formavimosi prielaidas. Kyla klausimai:

- Koku keliu turėtų eiti pedagogų padėjėjų kvalifikacijos kėlimas – tenkinti trūkstamų žinių poreikį „čia ir dabar“ kursuose, mokymuose, seminaruose ar pasukti tokių ugdymo sistemoje įsitvirtinančių specialistų rengimo, suteikiant jiems kvalifikacinį laipsnį, keliu?
- Ar suteikus aukštesnę kvalifikaciją pedagogų padėjėjams su laiku jie netaptų motyvuoti pereiti į pedagogų gretas, taip švietimo sistemoje sudarant prielaidas „nuolat rotuojančiam personalo segmentui“ atsirasti?
- Kaip padėti šiai ugdymo įstaigų darbuotojų grupei formuoti savo profesinį identitetą? Įsteigus daug pedagogų padėjėjų etatų, ši profesinė grupė turės surasti savo unikalią vietą tarp kitų ugdymo (pagalbos) specialistų.

- Kaip rasti efektyvų balansą tarp „pagalbos mokytojui“, „pagalbos mokiniui“ ir „pagalbos švietimo sistemai“ pedagogo padėjėjo praktiniame darbe, tuo pačiu neprarandant ir šio specialisto savojo profesinio savarankiškumo?

- Kaip gerinti pedagogo ir pedagogo padėjėjo profesinę interakciją, kad būtų užtikrinta optimali pagalba vaikui, mažinamos situacijos, susijusios su patyčiomis, nepriėmimu į bendraamžių grupę, būtų užkirstas kelias pedagogų ir pedagogų padėjėjų profesiniam pervargimui, užtikrintos sąlygos ne tik profesiniam tobulėjimui, bet ir streso mažinimui bei pasitenkinimo darbu didinimui.

Išvados

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę, išryškėjo dvi pagrindinės institucinio ugdymo sritys, kuriose dėl įvairių švietimo politikos veiksnių daugelyje šalių daugėja pedagogų padėjėjų etatų: pedagogų padėjėjai bendrojo lavinimo mokyklose darbu su vaikais, turinčiais specialiųjų (individualiųjų) ugdymo(si) poreikių; pedagogų padėjėjai ikimokyklinio ugdymo įstaigose (tarp kitų funkcijų – darbu su vaikais, turinčiais specialiųjų (individualiųjų) ugdymo(si) poreikių turinčiais). Pagrindinės tyrimų, susijusių su pedagogo padėjėjo tematika, tendencijos yra susijusios su pedagogo padėjėjo darbu su vaikais, turinčiais specialiųjų (individualiųjų) ugdymo(si) poreikių, šio darbuotojo veiklos efektyvumo klausimais, kvalifikacijos lygio nustatymu ir jos kėlimo poreikiu, profesinių funkcijų ir vaidmenų nustatymu, pedagogo padėjėjo profesine savijauta, profesiniu šių pagalbos specialistų rengimu.

2. Įstaigų vadovų požiūriu, ikimokyklinio ugdymo pedagogų padėjėjų poreikis per artimiausius penkerius metus išliks aktualus. Daugiau nei pusėje ikimokyklinio ugdymo įstaigų dirba tik nuo vieno iki trijų pedagogų padėjėjų. Vos keletas respondentų vadovaujama įstaigų turi ženklų skaičių šių pagalbininkų – nuo dešimties iki keturiolikos darbuotojų. Jei būtų galimybė, vadovai jau šiuo metu įdarbintų du kartus daugiau padėjėjų. Pedagogų padėjėjai ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovų nurodomi kaip labai reikalinga ugdymo personalo grandis įstaigos bendruomenėje, bet dažniausiai neturi pedagoginio išsilavinimo ir šiuo metu nestudijuojantys.

3. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovų nurodytos ikimokyklinio ugdymo pedagogų padėjėjams trūkstamos žinios dirbant su vaikais leido išskirti keturias pagrindines trūkstamų žinių ir įgūdžių kategorijas: pedagogikos ir psichologijos žinios, specialiosios pedagogikos ir specialiosios psichologijos žinios, žinios, būtinos sėkmingai komunikacijai, praktinė darbo su vaikais patirtis. Didžioji dauguma tyrimo dalyvių pabrėžia šių darbuotojų kvalifikacijos kėlimo poreikio būtinumą. Pedagogikos, psichologijos, ankstyvojo, ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo metodikos žinios, net ir nesuteikiant kvalifikacinės kategorijos, įstaigų vadovų nuomone, yra labai pageidautinos. Studijų programa, rengianti pedagogo padėjėjus (asistentus), kurie padėtų mokytojui (visose ugdymo institucijose) ugdant vaikus, turinčius individualiųjų ugdymo(si) poreikių, daugumos tyrimo dalyvių yra nurodoma kaip labai reikalinga. Tokias programas jau rengia ir sieks įgyvendinti Lietuvos profesinio rengimo centrai.

Literatūra

1. Abromaitienė, L., Kaušpėdienė, R. (2009). Mokytojo padėjėjo veikla pedagogų bendruomenėje. *Socialinis ugdymas*, 2009, (20), 48-54. <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/68f0debc-032c-44e7-ae59-57537a300d07/details>
2. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L., Šapelytė, O. (2008). Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo lygis ir poreikis Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. *Specialusis ugdymas*, 1(18), 124–136. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367161157049/>
3. Ambrukaitis J. (2003). *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai: ŠU.
4. Augustinavičienė, J. (2013). *Mokytojo padėjėjo vaidmuo, tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. Bakalauro darbas, Šiaulių universitetas
5. Bagdonas, A., Jakimavičienė, A., Majauskienė, L. (2023). *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo specialistų poreikis darbo rinkoje*. Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedra, nepublikuota tyrimo ataskaita.

6. Bagdonas, A., Jakimavičienė, A., Majauskienė, L. (2023). Ikimokyklinio ugdymo specialistų poreikis darbo rinkoje: pedagogų paieškos ypatumai *Kauno miesto ugdymo įstaigų vadovų požiūriu*. Mokslo Taikomieji Tyrimai Lietuvos Kolegijose, 1(19), 58-68. <https://doi.org/10.59476/mtt.v1i19.588>
7. Bartkienė, V., Zaborskis, A., Bliumbergienė, V. (2004). Neįgalių vaikų integracija Kauno miesto ikimokyklinėse įstaigose. *Specialusis ugdymas*, (2), 124-132. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367187409889/>
8. Bourke, P. E. (2009). Professional development and teacher aides in inclusive education contexts: where to from here? *International Journal of Inclusive Education*, 13(8), 817–827. <https://doi-org.db.kaunokolegija.lt/10.1080/13603110802128588>
9. Carter, M., Stephenson, J., & Webster, A. (2019). A survey of professional tasks and training needs of teaching assistants in New South Wales mainstream public schools. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 44(4), 447–456. <https://doi-org.db.kaunokolegija.lt/10.3109/13668250.2018.1462638>
10. Clotfelter, C. T., Hemelt, S. W., & Ladd, H. F. (2016). Teaching Assistants and Nonteaching Staff: Do They Improve Student Outcomes? *Working Paper 169*. In *National Center for Analysis of Longitudinal Data in Education Research (CALDER)*. National Center for Analysis of Longitudinal Data in Education Research (CALDER).
11. Cramer, T., & Cappella, E. (2019). Who Are They and What Do They Need: Characterizing and Supporting the Early Childhood Assistant Teacher Workforce in a Large Urban District. In *Grantee Submission*. Grantee Submission. <https://doi-org.db.kaunokolegija.lt/10.1002/ajcp.12338>
12. Giangreco, M. F., Doyle, M. B., & Suter, J. C. (2012). Constructively Responding to Requests for Paraprofessionals: We Keep Asking the Wrong Questions. *Remedial and Special Education*, 33(6), 362–373. <https://doi-org.db.kaunokolegija.lt/10.1177/0741932511413472>
13. Giangreco, M., Suter, J., & Doyle, M. (2010). Paraprofessionals in Inclusive Schools: A Review of Recent Research. *Journal of Educational & Psychological Consultation*, 20(1), 41–57. <https://doi-org.db.kaunokolegija.lt/10.1080/10474410903535356>
14. Gibson, D., Paatsch, L., & Toe, D. (2016). An Analysis of the Role of Teachers' Aides in a State Secondary School: Perceptions of Teaching Staff and Teachers' Aides. *Australasian Journal of Special Education*, 40(1), 1–20. <https://doi-org.db.kaunokolegija.lt/10.1017/jse.2015.11>
15. Jackson, C., Sharma, U., Odier-Guedj, D., & Deppeler, J. (2021). Teachers' Perceptions of Their Work with Teacher Assistants: A Systematic Literature Review. *Australian Journal of Teacher Education*, 46(11), 69–88. <https://search-ebsohost-com.db.kaunokolegija.lt/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1333611&site=ehost-live>
16. Jokubaitienė, Toma, & Ališauskas, Algirdas. (2019). Vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, ugdymosi sėkmę lemiantys veiksniai. *Specialusis ugdymas*, 2, 70–93. <https://doi.org/10.21277/se.v2i40.490>
17. Lietuvos Respublikos įstatymo Nr. I-1489 2, 7, 8, 24, 36, 47 ir 67 straipsnių pakeitimo įstatymas. Žiūrėta: 2023-10-01. Prieiga: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d4c5bb0024de11eb8c97e01ffe050e1c?jfwid=-a3k5boowi>
18. Lietuvos Respublikos įstatymo Nr. I-1489 5, 14, 21, 29, 30, 34 ir 36 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 45 straipsniu įstatymas. 2020 m. birželio 30 d. Nr. XIII-3268. Žiūrėta: 2023-10-01. Prieiga: 2023-10-08, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a396c630c07711eaae0db016672cba9c>
19. Liukinevičienė, Laima, & Paulauskienė, Vaida. (2019). Nauji viešųjų paslaugų teikimo būdai ir kanalai ikimokyklinio ugdymo įstaigose. *Socialiniai tyrimai*, 42(1), 50–66. <https://doi.org/10.21277/st.v42i1.264>
20. Merfeldaitė, O. (2007). Socialinės pedagoginės pagalbos efektyvumas mokykloje: klasių auklėtojų požiūris. *Socialinis ugdymas*, (3), 8-18.
21. *Mokytojo padėjėjo rengimo standartas*. (2008). LR Švietimo ir Mokslo Ministerija. Profesinio mokymo metodikos centras. Vilnius.

22. Mowrey, S. C., & Farran, D. C. (2022). Teaching Teams: The Roles of Lead Teachers, Teaching Assistants, and Curriculum Demand in Pre-kindergarten Instruction. *Early Childhood Education Journal*, 50(8), 1329–1341. <https://doi-org.db.kaunokolegija.lt/10.1007/s10643-021-01261-7>
23. Pilvinienė, E. (2022). *Mokytojo padėjėjo veikla bendrojo ugdymo mokykloje*. Magistro tezės, KTU, <https://epubl.ktu.edu/object/elaba:132851887/>
24. Rämä, I., Kontu, E., & Pirttimaa, R. (2020). Special Education without Teaching Assistants? The Development Process for Students with Autism. *Journal of Education and Learning*, 9(6), 163–172. <https://search-ebsohost-com.db.kaunokolegija.lt/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1276641&site=ehost-live>
25. Sharma, U., & Salend, S. J. (2016). Teaching Assistants in Inclusive Classrooms: A Systematic Analysis of the International Research. *Australian Journal of Teacher Education*, 41(8), 118–134. <https://search-ebsohost-com.db.kaunokolegija.lt/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1118379&site=ehost-live>
26. Sharples, J., Webster, R., & Blatchford, P. (2018). Making Best Use of Teaching Assistants. Guidance Report. In *Education Endowment Foundation*. Education Endowment Foundation. <https://search-ebsohost-com.db.kaunokolegija.lt/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=ED612187&site=ehost-live>
27. Vilkelienė, A. (2004). Pedagoogo padėjėjo veikla; socializacijos aspektai. *Pedagogika*, (70), 213–216. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=13507>
28. Walker, V. L., & Smith, C. G. (2015). Training Paraprofessionals to Support Students with Disabilities: A Literature Review. *Exceptionality*, 23(3), 170–191. <https://doi-org.db.kaunokolegija.lt/10.1080/09362835.2014.986606>
29. Weisenfeld, G. G., Hodges, K., & Copeman Petig, A. (2022). Assistant Teachers in State-Funded Preschool Programs. *Preschool Policy Brief*. National Institute for Early Education Research. <https://search-ebsohost-com.db.kaunokolegija.lt/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=ED625677&site=ehost-live>.

TEACHERS' ASSISTANTS IN PRESCHOOL INSTITUTIONS: ASSESSMENT OF HEADS OF THE PRESCHOOL INSTITUTIONS IN KAUNAS

Dr. Lina Majauskienė, Dr. Algimantas Bagdonas, Asta Jakimavičienė

Summary

The article deals with the issues of the professional activities of the teacher's assistants (TAs) in preschool institutions. Relevance of the topic. The demand for the TAs in the educational institutions with regard to various reasons becomes every year more and more relevant, many countries offer more and more working places for this category of educational aide specialists. The implementation of the political principals of the inclusive and universal education cause the raise of the following questions. What challenges are facing the teachers of the preschool institutions in their professional practice and what issues will they confront in the future? Which roles should take the aide personnel during the educational process? How is the actual situation of the TAs' work in the preschool institutions? What expectations and requirements they face do to their qualification? What are their professional functions? There are quite a lot publications dealing with similar issues, but the results of the studies are mostly determined locally and by small samples. There are also some research studies on the work of the TAs in Lithuania, but they are exploring exceptionally in the context of the common schools, not in the preschool education field.

This article highlights the thematically trends of the research studies in different countries about the issues of the work of TAs. It also presents the results of the empirical survey, which the authors conducted in the years 2022-2023 in Kaunas with the aim to investigate the perspective of the heads of preschool institutions about the demand, educational status, insufficient professional knowledge and skills as well as the qualification perspectives of their employees – TAs. The research problem. How professionally educated are the TAs in preschool institutions, what expectations exist do to their professional qualification and what demand for such kind of the specialists in preschool institutions can be identified? The object of the research was the assessment of the heads of the preschool institutions concerning the demand for the TAs as well as their professional qualification. The aim of the research was to reveal, how the heads of the preschool institutions appreciate the demand for the TAs as well as their professional qualification. Research tasks were theoretically to reveal the main research trends in the field of the TAs' work at the international level, empirically to identify the demand and the education of the TAs in the preschool institutions in Kaunas, to categorize their insufficient professional knowledge and skills as well as to determine the qualification perspectives for the TAs. For this purpose scientific literature, documents and research data from

the survey were analyzed. Research results. The analysis of the research studies in different countries has revealed the following trends in the field of TAs' professional activities: the peculiarities of TAs' work with the children with special needs, the issues concerning effectivity of the work of TAs, the identification of the level of professional qualification and the demand for the improving qualification, their academic training, the determination of the professional functions and roles as well as their personal feelings as a professional. The results of the empirical study revealed the actual and growing demand for TAs in the 5-years perspective in preschool institutions in Kaunas. The heads of the institutions characterize these specialists as very needed in the preschool communities, but most of them are without any pedagogical education, not even seeking such one education actually. The most needed knowledge and skills are the pedagogical, psychological knowledge, skills in special education and special psychology, as well as communication skills and practical experience working with children. The respondents emphasize the necessity for the improvement of the professional qualification of TAs. The study programme for the training of TAs (not only for schools, but also for preschool institutions), who would be able to work with the children with special needs, is regarded by the most of the heads of the preschool institutions in Kaunas as required.

Keywords: teachers' assistants, preschool institution, heads of the preschool institution.